

BEKNOPT MARKTOVERZICHT VOOR BIOLOGISCHE INHEEMSE KRUIDEN IN VLAANDEREN EN EUROPA

*Paul Verbeke
BioForum Vlaanderen
December 2011*

INHOUDSTAFEL

1	VOORWOORD
2	1. ALGEMENE KENMERKEN VAN DE BIOMARKT
2	1.1. INTERNATIONALE MARKT
2	1.2. CYCLISCHE MARKT
2	1.3. AANBOD REAGEERT VERTRAAGD OP DE VRAAG
2	1.4. KLEINE MARKT
3	2. DE BIOMARKT IN BELGIË EN EUROPA
3	2.1. ALGEMEEN
3	2.2. BELGIË
4	2.3. DUITSLAND
4	2.4. VERENIGD KONINKRIJK
4	2.5. FRANKRIJK
5	2.6. DENEMARKEN
5	2.7. NEDERLAND
5	2.8. ITALIË
6	3. INTERNATIONALE MARKT VOOR BIOLOGISCHE KRUIDEN
6	3.1. FRANKRIJK
8	3.2. DENEMARKEN
8	3.3. VERENIGD KONINKRIJK
8	3.4. ZWITSERLAND
8	3.5. DUITSLAND
8	3.6. EUROPA
8	3.7. WERELDWIJD
9	4. BELGISCHE MARKT VOOR BIOLOGISCHE KRUIDEN
9	4.1. PRODUCTIE IN VLAANDEREN EN BELGIË
9	4.2. PRODUCENTEN – PLUKTUINEN EN DIRECTE VERKOOP
10	4.3. PRODUCENTEN – EIGEN VERWERKING
10	4.4. PRODUCENTEN – KRUIDEN IN POT
11	4.5. VERWERKING VAN BIOLOGISCHE KRUIDEN
11	4.5.1. DIEPVRIESINDUSTRIE
12	4.5.2. COSMETICA EN FARMACOLOGISCHE TOEPASSINGEN
12	4.5.3. SECUNDAIRE VERWERKING VAN BIOLOGISCHE KRUIDEN
12	4.6. HANDEL IN BIOLOGISCHE KRUIDEN
12	4.6.1. ALGEMEEN
13	4.6.2. HET SUPERMARKTKANAAL
13	4.7. KWALITEIT
14	5. VRAAG NAAR BIOLOGISCH IN BELGIË
17	6. PRIJSVORMING
17	7. MARKTKANSEN
18	7.1. TENDENSEN
18	7.2. KANSEN
19	8. KNELPUNTEN
20	9. BELANGRIJKE ADRESSEN
23	10. BIJLAGEN
25	11. BRONNEN

Voorwoord

De term 'kruiden' is een verzamelnaam voor een bijzonder brede waaier aan planten en hun afgeleiden. Het gaat om specerijen, kruiden met culinaire, farmacologische en cosmetische toepassingen, gedroogde groenten, zaden en plantgoed. In dit rapport gaan we vooral in op kruiden met toepassing in de keuken, de cosmetica en de farmacologie.

Het rapport wil een beeld schetsen van de markt voor biologische inheemse kruiden in België. We hopen op deze wijze een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van deze sector.

Het rapport werd opgemaakt op basis van een aantal interviews met belangrijke spelers op het vlak van de teelt, de verwerking en de handel van biologische kruiden. Ook de geraadpleegde literatuur vormde een belangrijke bron van informatie. In vergelijking met andere sectoren valt op dat de beschikbare marktinformatie eerder beperkt is. Desondanks werd vastgesteld dat de markt voor biologische kruiden weliswaar klein is, maar wel beloftevol.

Paul Verbeke
Verantwoordelijke ketenontwikkeling
BioForum Vlaanderen

1. Algemene kenmerken van de biomarkt

1.1. INTERNATIONALE MARKT

De markt voor biologische producten is een **internationale markt**. Wat op de Vlaamse of Belgische markt gebeurt, wordt rechtstreeks of onrechtstreeks beïnvloed door de marktten-densen in de ons omringende landen. Onze inlandse biomarkt is vele malen kleiner dan in die landen en ondergaat zeer sterk de marktschommelingen in landen met een grotere biologische markt. Het is wel zo dat sommige marktdeelnemers een principiële voorkeur geven aan Belgische producten voor zover deze marktconform worden aangeboden.

1.2. CYCLISCHE MARKT

Een tweede belangrijk kenmerk van de biomarkt is dat deze **zéér cyclisch** is. De meeste landbouwgerelateerde markten kennen een zogenaamde 'aardappelcyclus'. Periodes van aanbodkrapte en hoge prijzen worden afgewisseld met perioden met productoverschotten en lage prijzen.

1.3. AANBOD REAGEERT VERTRAAGD OP DE VRAAG

In de biomarkt wordt deze zogenaamde 'aardappelcyclus' versterkt door de wachtperiode die omschakelende boeren moeten respecteren vooraleer ze hun producten op de biomarkt kunnen verkopen. Deze omschakelperiode bedraagt 3 jaar voor meerjarige gewassen (de meeste fruitsoorten). Deze relatief lange omschakelperiode maakt het moeilijk soepel in te spelen op wijzigende marktomstandigheden. Bovendien wordt de omschakelperiode in de praktijk verlengd met de tijd die de landbouwondernemer nodig heeft om informatie in te winnen en beslissingen te nemen.

1.4. KLEINE MARKT

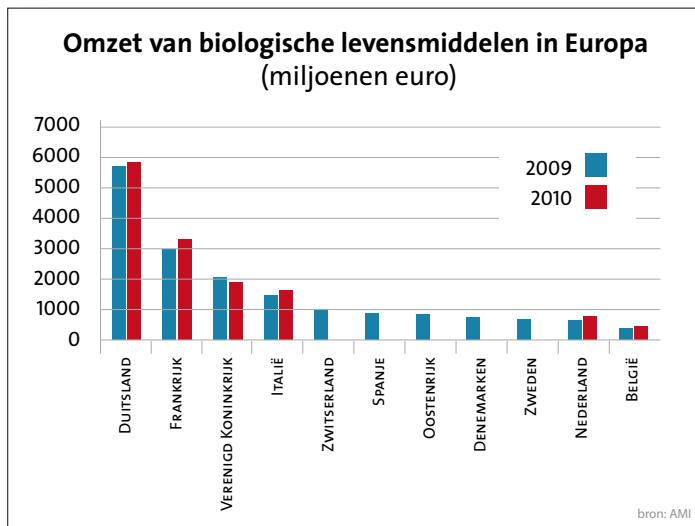
Ondanks de zeer goede groeicijfers van de voorbije jaren is de biomarkt nog steeds zeer klein in verhouding tot de reguliere markt. Hierdoor is het evenwicht tussen vraag en aanbod zeer broos. Het toetreden tot de markt van één grote producent kan tijdelijk een overaanbod veroorzaken. Ook het omgekeerde is mogelijk.

2. De biomarkt in België en Europa

2.1. ALGEMEEN

De markt voor biologische producten in de EU wordt geschat op 18,4 miljard Euro (2009), dat is een groei van +2,7% in vergelijking met 2008. Na 2008 groeide de markt in de meeste landen verder, met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk.

Uit onderstaande tabel leiden we af dat Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de grootste biomarkten in Europa zijn.

In algemene termen kende de biologische sector een sterke groei in de periode 1993 tot 2001. Door de steeds toenemende vraag naar bioproducten begon ook het aanbod aan biologische voedingsmiddelen steeds verder te groeien. De voedselcrisissen rond de millenniumwissel zorgden zelfs voor een omgekeerde toename van de vraag naar biologische producten. Deze sterke groei zorgde uiteindelijk in 2001 voor een oververhitting van de markt. Einde 2001 werd een evenwicht

tussen vraag en aanbod bereikt. Omdat het aanbod sneller toenam dan de vraag, ontstond een overschot aan bioproducten. Vrij snel nam ook de motivatie bij reguliere telers om om te schakelen af. Gelukkig bleef de vraag wel steeds verder stijgen en na de noodzakelijke herstructureringen begon de nationale en internationale markt medio 2005 weer aan te trekken. Van begin 2006 tot einde 2008 kende de biologische markt opnieuw een periode van een relatief tekort aan producten en een goede prijsvorming. In 2009 kende de internationale biomarkt een eerder beperkte groei. In het licht van de wereldwijde krediet- en economische crisis in het najaar van 2008 en 2009, en in vergelijking tot de gangbare voedingssector, is dit een behoorlijk resultaat. In 2010 en 2011 stellen we vast dat de biomarkt verder groeit in de meeste EU-landen. Vooral Frankrijk en Duitsland zijn de locomotieven van de Europese biomarkt geworden. Het Verenigd Koninkrijk doet het niet goed en verliest marktaandeel.

2.2. BELGIË

De particuliere bestedingen van biologische producten in België, opgemeten door GfK Panel-services Benelux in opdracht van VLAM, bedroeg in 2010 421 miljoen Euro (+20% ten opzichte van 2009). Deze bestedingstijging wordt verklaard door een organische groei van zowel het aantal biokopers, het bestede bedrag per gezin als de aankoopfrequentie.

89,6% van de Belgische gezinnen kocht in 2010 wel eens een bioproduct. 18% van de gezinnen zijn frequente biokopers, goed voor 78% van alle biobestedingen. De meeste biokopers vinden we in de groenterayon. De groentecategorie wist, zoals alle andere biocategorieën, ook in 2010 meer kopers aan te trekken. Het absolute aantal kopers steeg in deze categorie van 50 naar 58 op 100.

De groei was het sterkst bij de welgestelde gezinnen met kinderen. De gezinnen met kinderen en gepensioneerden met een beperkt inkomen schroefden vorig jaar echter hun biobestedingen terug.

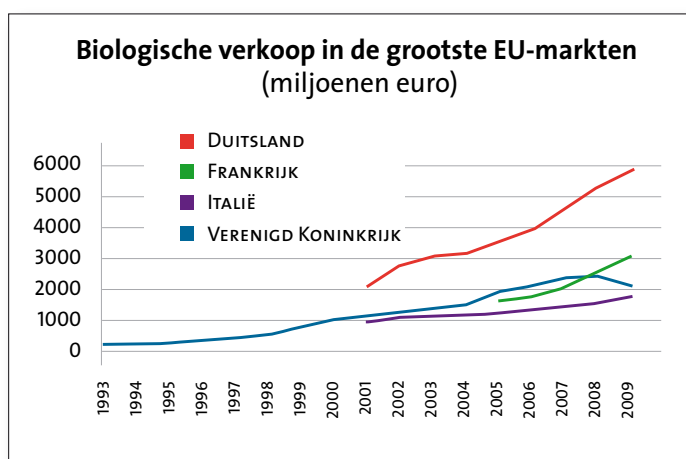
Het marktaandeel van bio (selectie van vooral versproducten) steeg van 1,5% in 2009 naar 1,8% in 2010. Het marktaandeel van biozuivel ligt met 1,7% rond het gemiddelde. De biologische vleesvervangers hebben met 21% het grootste marktaandeel. Het kleinste marktaandeel hebben de bio vleeswaren (0,6%), maar dit aandeel stijgt wel. De plantaardige bioproducten met de biogroenten (4,8% marktaandeel) op kop blijven het zeer goed doen.

2.3. DUITSLAND

Algemeen kende de Duitse biosector in de periode 2000-2008 een gemiddelde omzetstijging van 10% per jaar. In 2010 nam de omzet van biologische levensmiddelen verder toe tot 2% (een bedrag van ca. 5,9 miljard Euro). Vooral het natuurvoedingskanaal kende een bovengemiddelde groei van 8%, terwijl het supermarktkanaal slechts een licht positieve groei kende. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het versmallen van het bio-assortiment bij een aantal supermarkten.

2.4. VERENIGD KONINKRIJK

Het Verenigd Koninkrijk is lange tijd, samen met Duitsland, de motor geweest van de Europese biomarkt. Sedert de financiële crisis in 2008 merken we echter een stilstand van de markt, vanaf 2009 zelfs een achteruitgang. Dit wordt treffend geïllustreerd in onderstaande grafiek.

Grafiek: omzet van biologische producten in de belangrijkste EU-markten

Bron: Omsco - UK

In 2010 zakte de bio-omzet in het V.K. verder weg tot 1,94 miljard Euro (-5,9% tov 2009). Informele bronnen wijzen er op dat ook in 2011 dezelfde tendens wordt aangehouden. De oorzaak voor deze achteruitgang is ongetwijfeld toe te schrijven aan de financiële en economische crisis van 2008 en 2009 die uitermate hard toesloeg in het Verenigd Koninkrijk met een daling van het BNP en een stijgende werkloosheid als gevolg. In deze periode beconcurreren ook de supermarkten elkaar meer op prijs wat er toe geleid heeft dat de opname en doorstroom van bio achtergebleven is.

Meer info: www.soilassociation.org

2.5. FRANKRIJK

Frankrijk is de voorbije jaren ongetwijfeld dé motor van de Europese biomarkt geworden. De omzet van de franse biologische voedingsmarkt was 3,38 miljard Euro waard in 2010 (1,6 miljard in 2005 - 2,6 miljard Euro in 2008) (Agence Bio 2011). Het marktaandeel in de totale

voedingsmarkt bedraagt 2% (1,1% in 2005 – 1,7% in 2008). Tussen 1999 en 2005 nam de markt jaarlijks met gemiddeld 10% toe. Vanaf 2006 is zelfs een groeiversnelling opgetreden. Tussen 2008 en 2010 groeide de markt met 32%.

Zeer opvallend is de toegenomen omschakeling van het landbouwareaal: +25% in 2010 t.o.v. 2009 en +36,4% in 2008 t.o.v. 2007. Het totale areaal onder biocontrole bedraagt 845.440ha (3,09% van het totale landbouwoppervlak), waarvan 273.626 ha in omschakeling. Dit wordt gerealiseerd door +25% meer landbouwers (in vgl. met 2009). In de eerste jaarhelft van 2011 schakelden nog eens 1.990 landbouwers om, wat het totaal van gecontroleerde biolandbouwbedrijven op 22.594 bracht (eind juni 2011).

Ook het aantal verwerkers nam de voorbije jaren sterk toe: 7427 bereiders (+32% in 2 jaar) en 2819 distributeurs (+59% in 2 jaar) eind 2010.

Opmerkelijk is de overheidsdoelstelling om tegen 2012 20% van de aankopen van de openbare catering (ziekenhuizen, scholen, ...) aan biologische producten te besteden. Begin 2011 verklaarden 57% van de openbare en 32% van de private catering dat ze biologische producten aanbieden aan hun klanten. Gemiddeld 11% van het aankoopcijfer van deze restaurants wordt aan bio besteed. Toch blijft het totale aankoopbedrag van openbare catering beperkt tot 1,8% van de totale aankopen (130 miljoen Euro)

Meer info: www.agancebio.org

2.6. DENEMARKEN

Denemarken is het land in Europa met de hoogste biologische consumptie per inwoner. Ongeveer 8% van de totale voedingsmiddelenmarkt is biologisch. In 2009 kwam dit overeen met 765 miljoen Euro omzet. Vooral verse producten domineren de biologische markt. 80% van de distributie verloopt via supermarkten.

7% van het landbouwareaal is biologisch. De overheid heeft als doelstelling om tegen 2020 het bio-areaal te doen groeien tot 15%.

2.7. NEDERLAND

De consumptie van biologische voeding in Nederland is goed voor een omzet van 752 miljoen Euro. Dit is een groei van 13,1% in vergelijking met 2009. Daarmee heeft bio een groeiend marktaandeel van 1,7%. Voor versproducten bedraagt het marktaandeel 2,7%. De belangrijkste afzetkanalen zijn de supermarkten (45,3%) en de speciaalzaken (35,3%). Opvallend is het marktaandeel in de cateringsector (12,3%). Een belangrijke stimulans voor deze groei is ongetwijfeld de eis voor duurzaamheid als onderdeel van de aanbestedingscriteria van de overheid.

Het areaal is in 2010 toegenomen met 3,9% tot 53.948 ha. Dit is 2,9% van het totale landbouwoppervlak. Het aantal biologische landbouwbedrijven bedroeg in 2010 1462, een groei van 3,5%. Het totaal aantal landbouwbedrijven (gangbaar + bio) nam in 2010 met 0,9% af.

2.8. ITALIË

De Italiaanse markt is in 2010 zo'n 11,6% in omzet gestegen in vergelijking met 2009. Dit brengt de totale omzet op 1670 miljoen Euro. Italië is een belangrijk doorvoerland voor bio-producten uit Israël en Egypte naar andere EU-landen. Ook granen worden in belangrijke mate via Italië verhandeld. Naast doorvoerland is Italië eveneens het land met het 2e grootste bio-areaal in de EU (na Spanje) en belangrijke producent van groenten en olijven.

Meer info: www.sinab.it

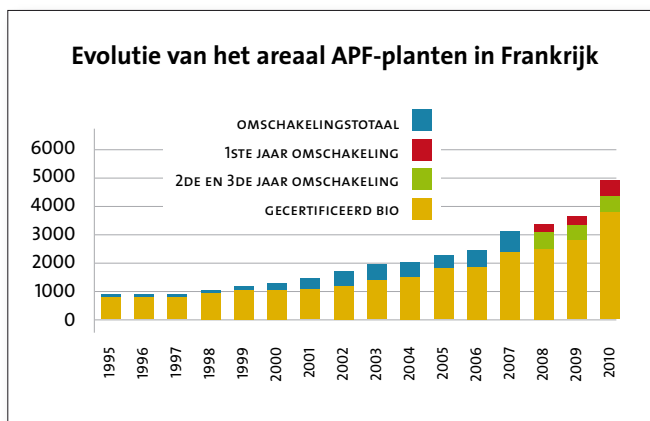
3. Internationale markt voor biologische kruiden

Voor de opmaak van dit rapport interviewden we verschillende ondernemers actief in de sector van de biologische kruiden. Daarnaast voerden we ook een literatuurstudie uit. Hoewel de beschikbare informatie eerder beperkt was, stelden we vast dat de markt voor de biologische kruidenteelt klein is maar desondanks talrijke mogelijkheden biedt.

3.1. FRANKRIJK

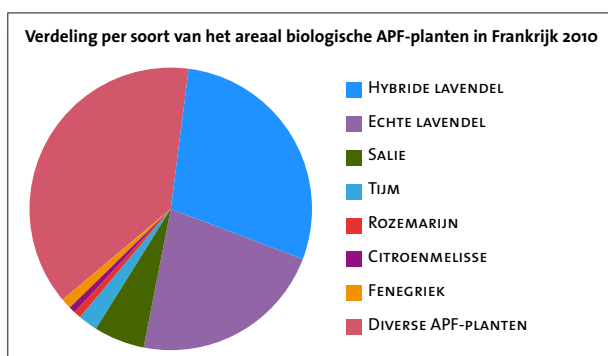
Frankrijk is een belangrijk productieland voor biologische kruiden. In 2010 waren 1472 telers en plukkers actief in de sector van de aromatische, geparfumeerde en farmacologische planten. Er werd op 4929 ha APF-planten geteeld, waarvan 1150 ha (20%) in omschakeling (50% hiervan in 1^e jaar omschakeling). Vooral sedert 2006 is er een belangrijke productietoename. De biologische APF-productie vertegenwoordigt 11% van de totale franse productie en bijna 20% voor de aromatische en farmacologische planten.

Naast de teelt van APF-planten worden ze ook in het wild geplukt in geografisch duidelijk afgebakende zones. Het gaat voornamelijk om pluk in erkende berggebieden en natuurparken. Het areaal wilpluk bedroeg in 2010 379 ha. Deze oppervlakte is niet opgenomen in de andere areaalgegevens voor de teelt van APF-planten.

De belangrijkste productiegebieden zijn gelegen in het zuidoosten van Frankrijk, in de regio's Rhône-Alpes, Provence-Alpes-Côte d'Azur (PACA). In deze regio's bevinden zich 68% van het areaal aan APF-planten en 41% van de telers en plukkers. In de PACA-regio wordt vooral lavendel geteeld, terwijl de productie in Rhône-Alpes kleinschaliger en meer gediversifieerd is.

In Frankrijk wordt een honderdtal verschillende APF-soorten biologisch geteeld. Lavendel (echte lavendel en hybride lavendel) is echter de belangrijkste teelt (51% van het areaal). Muskaatsalie is de 3^e belangrijkste soort (252 ha), gevolgd door tijm (84 ha). Daarnaast zijn ook rozemarijn, citroenmelisse en fenegriek belangrijke gewassen.

22% van de telers van biologische APF-planten zijn verenigd in 19 producentenverenigingen. Deze verhandelen ongeveer 50% van de geproduceerde aromatische kruiden.

De Franse productie van APF-planten wordt internationaal erkend omwille van

- het uitgebreide netwerk van gespecialiseerde telers en handelaars;
- het zeer uitgebreide gamma APF-planten dat geteeld wordt;
- een verregaande know-how op het vlak van teelt en verwerking (o.a. distillatie, drogen, en snelvriezen) gebaseerd op een lange traditie en een uitstekende kwaliteit;
- een uitgebreid systeem voor certificering en traceerbaarheid van de gehele productie.

In 2010 waren 237 verwerkers van biologische APF-planten actief in Frankrijk. De belangrijkste verwerkte producten zijn essentiële oliën, infusies, siropen, likeuren en aromaten. Hiertoe worden de kruiden gedroogd, gedistilleerd of diepgevroren. 2008 kende een omzet van 250 miljoen Euro in biologische cosmetica. Dit cijfer kent een jaarlijkse groei van +25%.

Bronnen: *L'agriculture biologique, chiffres clés - Edition 2011 – Agence Bio*

Panorama de la filière des PPAM biologiques - CPPARM

Soort	Bio- areaal in 2010 (ha)	Evolutie 2010/ 2009	Bio- aan- deel in totaal	1 ^e verwerking	Belangrijkste toepassing*		
					Cosmetica, parfum	Voeding	Farmacologisch (mens en dier)
Hybride Lavendel (Lavandin)	1.435	+13%	29,10%	essentiële olie	+++ fijne en industriële parfum, cosmetica	+	++ sedativum, spierontspannend
Echte Lavendel	1.097	+20%	22,30%	essentiële olie	+++ fijne parfum en cosmetica	+	++ sedativum, helend
Muskaaktsalie	252	+27%	5,10%	essentiële olie	+++ fixeerder van parfum	+ likeur	+ antibacterieel, antiviraal
Tijm	84	+16%	1,70%	vers, droog, essentiële olie	+	+++ aromaat	++ antiseptisch
Echte Salie	55	+21%	1,10%	vers, droog		+++ aromaat	++ antiseptisch, tonic
Rozemarijn	46	-6%	0,90%	vers, droog, essentiële olie	++ parfumerie	++ aromaat	++ antiseptisch, antibacterieel, stimulator
Citroenmelisse	41	+7%	0,90%	vers, droog, essentiële olie	+++ parfumerie, cosmetica	+++ smaakversterker	++ antistress, relaxerend
Fenegriek	25	-50%	0,50%	vers, droog		+++ aromaat, groente	++ galactogeen, hypoglycemisch
Venkel (zacht en bitter)	19	+42%	0,40%	vers, droog, essentiële olie	+	+++ aromaat	
Koriander	18	+7%	0,40%	vers, droog, essentiële olie	+ cosmetica, parfum	+++ aromaat	+ anolytisch, stimulator
Zachte Munt	18	+58%	0,40%	vers, droog, essentiële olie	++ cosmetica	+++ aromaat	++ digestief, antispasmodicum
Oregano	16	+18%	0,30%	vers, droog, essentiële olie	+	+++ aromaat	++ antifungaal, antiparasitair
Hysop	16	+22%	0,30%	vers, droog, essentiële olie	++	+ smaakversterker, likeur	+++ antiseptisch, slijmoplossend (enkel op voorschrift)
Peterselie	11	-43%	0,20%	vers, droog	+	+++ aromaat	++ diureticum, stimulator

Belangrijkste productie van APF-planten in Frankrijk en hun gebruik in 2009
Bron: Agence Bio
* gebaseerd op kennis van de markt

3.2. DENEMARKEN

In Denemarken werden in 2008 aromatische en farmacologische biologische kruiden met een waarde van 0,9 miljoen Euro geïmporteerd en voor 0,14 miljoen Euro geëxporteerd.

Bron: The organic market in Europe – Sippo

3.3. VERENIGD KONINKRIJK

In het Verenigd Koninkrijk werden in 2010 zo'n 5755 ha kruiden en sierplanten geteeld.

Bron: Organic market report 2011 – Soil Association

3.4. ZWITSERLAND

De bedrijven 'Weleda' en 'Bioforce' ontwikkelen producten van hoge kwaliteit. Ze exporteren farmacologische en cosmetische producten over de hele wereld. Biologische farmacologische kruiden worden breed verdeeld via natuurvoedingswinkels. Het marktpotentieel blijft goed. Van de ingevoerde culinaire kruiden en theesoorten wordt 1/3 verkocht in natuurvoedingswinkels, wordt 1/3 verwerkt en fb verkocht in de grote retailkanalen. Het overige deel wordt per postorder verkocht. De introductie van kruidenthee in het supermarktkanaal was zeer succesvol en er is een groot potentieel. Dit is ook het geval voor culinaire kruiden. De voorbije 6 jaren werd voor deze producten een jaarlijkse omzetstijging van 15% genoteerd. Dit is meer dan de algemene groei van de biomarkt, die op 10% wordt geschat. De inlandse productie van kruiden is onvoldoende om aan de vraag te voldoen. Dit is voornamelijk een gevolg van de hoge loonkosten die een belangrijk deel uitmaken van de productiekost. Nochtans zijn er enkele traditionele en kwaliteitsvolle verwerkers zoals Ricola en Eroboristi, die op basis van inlandse en ingevoerde kruiden kwaliteits snoep, thee, keukenkruiden en andere innovatieve producten maken.

De verwerkers geven om kwaliteitsredenen (verse verwerking) de voorkeur aan inlandse en Europese leveranciers, vooral in het geval van farmacologische kruiden. Ingevoerde farmacologische kruiden komen voornamelijk uit de buurlanden. Specerijen komen uit diverse landen zoals Albanië, Sri Lanka, Indonesië, India, Marokko enz... 20% van de vraag naar theekruiden wordt ingevuld door inlandse productie.

Bron: The organic market in Europe - Sippo

3.5. DUITSLAND

Het areaal aan kruiden in Duitsland bedroeg 800 ha. Dat is 13,3% van het totale areaal aan kruiden.

Bron: AMI

3.6. EUROPA

Over heel Europa werd in 2010 een totaal areaal van 50.868 ha biologische farmacologische en aromatische kruiden geteeld.

Bron: The world of organic agriculture – statistics & emerging trends 2011 – FiBL en IFOAM

3.7. WERELDWIJD

Het areaal aromatische en farmacologische kruiden wereldwijd wordt geschat op 115.000 ha

Bron: The world of organic agriculture – statistics & emerging trends 2011 – FiBL en IFOAM

4. Belgische markt voor biologische kruiden

4.1. PRODUCTIE IN VLAANDEREN EN BELGIË

Volgens cijfers van het Departement Landbouw en Visserij wordt in Vlaanderen op 16 ha biologische kruiden geteeld. Hiervan is 12,2 ha in de volle grond en 3,8 ha onder glas of plastic. Er zijn geen details gekend over het teeltareaal van diverse kruiden. Een 14-tal producenten zijn in de biologische kruidenteelt actief.

Preciese cijfers over de biologische kruidenteelt in Wallonië zijn ons niet gekend. Het rapport 'Le bio en chiffres 2011' is op dat vlak weinig gedetailleerd. Het is evenwel de verwachting dat het areaal biologische kruidenteelt kleiner is dan in Vlaanderen. Het bedrijf 'Le jardin de Bellecourt' teelt biologische kruiden op 1,2 ha onder glas en een gelijke oppervlakte in de open lucht.

4.2. PRODUCENTEN – PLUKTUINEN EN DIRECTE VERKOOP

Een aantal bedrijven legt zich toe op de teelt van kruiden en verkoopt ze via een zelfpluksysteem. In dit systeem oogsten de klanten zelf wat ze nodig hebben. De bedrijven 'Kruidenkwekerij Duizendblad' en 'Loca labora' zijn hier voorbeelden van. Ook 'Goed ter Heule' en 'Bona Dea' zijn zelfpluktuinen, maar zij bieden naast kruiden ook andere gewassen aan. Het zelfpluksysteem blijkt niet steeds even goed te werken. Waarschijnlijk is een gevarieerd aanbod aan groenten en kleinfruit aantrekkelijker voor consumenten. Een pluktuin met enkel kruiden is wellicht onvoldoende aantrekkelijk voor consumenten, zelfs al is de variatie aan kruiden zeer breed.

Het bedrijf Loca Labora is sociaal tewerkstellingsinitiatief. De kruidenteelt is ondergeschikt aan de arbeidszorg. Er worden in hoofdzaak verse kruiden, snijkruiden, plantgoed en droge kruiden geteeld.

De voorjaarsteelten betreffen culinaire en medicinale kruiden die in de serre worden geteeld. Het gaat bv. om smeerwortel, brandnetel, koekoeksbloem, teunisbloem en groenteplantjes. Deze worden voornamelijk aan particulieren verkocht.

De zomerteelten worden vanaf 15 april in de volle grond geteeld. Het gaat bv. om tijm, rozemarijn, bonenkruid, koriander, dille en basilicum. Ook worden er speciale (vergeten) kruiden en groenten geteeld op vraag van restaurants, herboristen en regionale biowinkels. Voor de distributie wordt samengewerkt met o.a. Local Food express en cvba Delight. Een deel van de kruiden wordt gedroogd, een ander deel wordt verkocht in een zelfpluksysteem.

Tot slot telen ze ook kruiden die ze zelf drogen en verwerken. Dit biedt de mogelijkheid om ook voldoende werk in de winter te voorzien. Kruiden worden gedroogd en eventueel gemengd met aangekochte kruiden. Een voorbeeld hiervan is Citroen verbena, dat gemengd met munt aangeboden wordt als thee. Dit wordt verkocht als geschenk voor de eindejaarsperiode.

Het bedrijf Duizendblad startte in 2009 met een eigen kwekerij. In 2011 werd het bedrijf uitgebreid met een plukveld dat open staat voor particulieren en restaurantuitbaters. De eerste ervaringen met het plukveld wijzen op een betere verkoop aan restaurants dan aan particulieren. Wellicht zijn kruiden onvoldoende attractief om particulieren aan te trekken. Ervaringen in andere pluktuinen laat vermoeden dat een combinatie met andere producten, zoals kleinfruit (bv. aardbeien) wel succesvol kan zijn. Restaurants werken meestal op bestelling en plukken ook niet zelf, maar halen wel zelf op. Ze zijn meer geïnteresseerd in de kwaliteit van het product eerder dan in de biologische teeltgarantie. Er is ook een toenemende belangstelling van tuinaannemers voor kruidenplantgoed.

Naast directe verkoop aan huis, wordt ook verkocht per postorder. Op die manier wordt de

logistieke kost beperkt gehouden. Belangrijk om deze verkoop aan te zwengelen, is de uitbouw van een goede webwinkel.

4.3. PRODUCENTEN – EIGEN VERWERKING

Een aantal bedrijven legt zich toe op de teelt van biologische kruiden met verwerking op het eigen bedrijf. Voorbeelden hiervan zijn de bedrijven 'Loca Labora' en 'Netelvuur'. Er worden verschillende verwerkingstechnieken toegepast.

- Drogen: gedroogde kruiden hebben een lange houdbaarheid, nemen minder ruimte in beslag, kunnen te allen tijde gebruikt worden voor andere kruidenbereidingen en hebben een volle smaak in vergelijking met verse kruiden. Bovendien is drogen een makkelijke en relatief goedkope bewaarmethode.
- Productie van maceraten: de werkzame bestanddelen worden aan de plant onttrokken door middel van een plantaardige olie.
- Productie van thee: dit is een waterig extract uit plantendelen.
- Productie van essentiële oliën: deze worden gewonnen door distillatie.
- Productie van tincturen: dit zijn extracten waarbij gebruik gemaakt wordt van alcohol of water als oplosmiddel.
- Productie van hydrolaten: het gaat om een nevenproduct bij distillatie voor de extractie van essentiële oliën.

Het verwerken op het bedrijf biedt de mogelijkheid om een belangrijke toegevoegde waarde te realiseren. Het nadeel is evenwel dat het zeer intensief is op het vlak van tijdsinvestering, know-how en reglementering.

Bij het verwerken van kruiden zijn de kwaliteitsparameters uiterst belangrijk.

Het bedrijf Netelvuur, gelegen in het Meetjesland, is een kleine onderneming waar een 20-tal aromatische kruiden voor medicinaal gebruik wordt geteeld. Hoofdteelten zijn munt, dragon, salie, bergamot en valerian. De meeste van deze kruiden worden op het bedrijf zelf verwerkt tot etherische oliën, hydrolaten, oliemaceraten en drogerij. Netelvuur beschikt over twee distillatieketels. De grote ketel heeft een capaciteit van 1000 liter waarin 200 kg planten kunnen worden gedistilleerd.

4.4. PRODUCENTEN – KRUIDEN IN POT

Twee bedrijven in België leggen zich toe op de teelt van kruiden in pot. Het gaat om de bedrijven 'Vegobel' en 'Le Jardin de Bellecourt'. Het bedrijf 'Swedeponic' is lange tijd actief geweest in de teelt van biologische kruiden in pot. De productie werd echter stop gezet in februari 2011.

Een dertigtal kruidensoorten wordt courant in pot geteeld waaronder peterselie, basilicum, bieslook, dille, kervel, dragon, rucola, citroenmelisse, tijm, koriander, munt, maggie, oregano, rozemarijn, marjolein, zuring, bonenkruid, salie, selderij en stevia. De kruiden worden in potten met teelaarde geteeld in een geautomatiseerd systeem van mobiele teeltgoten. De pas ingezaaide potten worden in de achterste rij gezet en naarmate het plantje groeit, schuift het steeds een rij naar voren. Als de plantjes in de voorste rij staan, zijn ze klaar om verpakt en verkocht te worden. Door dit systeem hoeven de medewerkers niet de hele kas door te lopen. De kruiden worden vers in de pot gecommmercialiseerd, verpakt in een plastic hoed. Hierdoor blijft het product langer vers, zowel in de aanvoerketen als thuis, en kan er continu-

iteit worden gegeven aan het aanbod het hele jaar door.

Vegobel werd in 1995 opgericht en werkt sedert 1998 overeenkomstig de biologische productiemethode. Er wordt met 30 vaste medewerkers op 3,5 ha onder glas geteeld. Het bedrijf produceert voornamelijk voor de Belgische en Nederlandse markt. In België worden de kruiden gecommmercialiseerd via de Mechelse Veilingen. In Nederland werkt men samen met Naturelle.

Le Jardin de Bellecourt werd in 2004 opgericht. Er wordt op 1,2 ha onder glas geteeld met 11 VTE vaste medewerkers. Er worden ook gangbare gewassen als sla, plantgoed en chrysanten geteeld.

De teelt van kruiden in pot is voornamelijk bestemd voor de Belgische en Nederlandse markt. Afzet verloopt via de meeste supermarktkanalen, gespecialiseerde winkels voor verse groenten en fruit en gespecialiseerde biowinkels. Volgens de bedrijven staan de prijzen sterk onder druk. Dit zou te wijten zijn aan een scherpe concurrentie en een beperkt aantal afnemers. Bovendien zijn de productiekosten vrij hoog (arbeid, energie, potgrond en zaad).

4.5. VERWERKING VAN BIOLOGISCHE KRUIDEN

4.5.1. DIEPVRIESINDUSTRIE

De belangrijkste industriële verwerking van biologische kruiden in België betreft het diepvriezen ervan. Het bedrijf Herbafrost is hierin gespecialiseerd. De belangrijkste kruiden die verwerkt worden zijn bieslook (ringen en vlokken), daslook (ingevoerd uit Oost-Europa), dragon, kervel, koriander, knoflook (teentjes en blokjes), oregano, peterselie, rozemarijn, rucola, salie, tijm, tuinkers en uien. De grondstoffen komen nu voornamelijk van een beperkt aantal Belgische en Nederlandse biobedrijven die zich toegelegd hebben op deze teelten en met wie op de lange termijn wordt samengewerkt. Daarnaast wordt ook in Italië en in Oost-Europa aangekocht. Ongeveer 5% van de omzet bij Herbafrost is biologisch. Ongeveer 90% van de totale omzet wordt op export gerealiseerd. Klanten zijn in belangrijke mate secundaire verwerkers die de kruiden gebruiken voor de bereiding van o.a. (diepgevroren) pizza, burgers en soepen. Kruiden zijn voor deze verwerkers een belangrijk en gezond smaakalternatief voor de minder gezonde vetten, zout en suikers. Het is de verwachting dat deze vervangingstrend in de toekomst nog sterker zal doorzetten en dat (biologische) kruiden daarom nog belangrijker zullen worden. Ook de retail is een belangrijke afnemer van biologische kruiden, meestal onder private label. Bij Colruyt bv. wordt diepgevroren biologische peterselie, bieslook, basilicum en dille verkocht.

Een belangrijke concurrent van Herbafrost is het Duitse Frosta.

De diepvrieslijn bij Herbafrost kan zo'n 1,5 à 2 Ton per uur verwerken. Het product wordt individueel, in zeer korte tijd en op een zeer lage temperatuur diepgevroren tot een zogenaamd IQF product (Instantly Quick Frozen).

Om in te spelen op de toenemende vraag is Herbafrost op zoek naar vollegrondstellers van biologische basilicum (± 5 ha – 12 à 15 Ton/ha), peterselie, dille, tuinkers (± 20 Ton - ± 15 Ton/ha) en rucola (± 20 Ton – 12 à 14 Ton/ha). In mindere mate wordt ook gezocht naar producenten van salie en zuring. De voorkeur gaat uit naar percelen in de omgeving van de productiesites in Hulshout (Kempen) en Vladslo (Diksmuide). Dit is belangrijk om de logistiek (bv. oogstmachines) en de kwaliteit van het product optimaal te houden. Om een kwalitatief hoogstaand product te kunnen garanderen, is ondersteuning van onze landbouwdeskundigen mogelijk:

vanaf de zaadselectie tot aan de oogst en de verwerking. Het zaaizaad wordt door Herba Frost aangeleverd en het zaaitijdstip wordt in overleg en in functie van het oogsttijdstip vastgelegd.

Belangrijk is dat het afgeleverde product vrij is van onkruiden. Per perceel en per lot worden voorafgaand en tijdens de teelt of bij de oogst analyses op zware metalen en pesticiden uitgevoerd. De contractprijs voor de kruiden is algemeen gesproken lager dan voor dezelfde producten op de versmarkt. Daar staat wel tegenover dat het volume veel groter is en dat alles in één keer kan worden aangeleverd. Dit verhoogt de efficiëntie en drukt bijgevolg de kostprijs.

4.5.2. COSMETICA EN FARMACOLOGISCHE TOEPASSINGEN

Diverse Belgische bedrijven zijn actief op de markt voor biologische cosmetica of gezondheidsbevorderende producten. Voorbeelden zijn 'La Drôme Provençale', 'Bio-Life' en 'Biover'. Deze bedrijven werken echter allen op basis van ingrediënten uit andere landen. Knelpunt is dat er nauwelijks of geen Belgische biologische kruiden in voldoende hoeveelheden beschikbaar zijn, die bovendien farmacologisch geanalyseerd zijn. Normaal moet dat per lot het geval zijn. Volgens La Drôme is dat praktisch gezien ook niet haalbaar voor bio omdat de loten te klein zijn en analyse hiervoor zeer duur is.

Er bestaan verschillende lastenboeken voor biologische cosmetica, bijvoorbeeld Cosmos, Ecogarantie, Cosmebio, Ecocert, BDIH, Natrue, Ica en Soil Association. Het Ecogarantie lastenboek wordt beheerd door BioForum.

4.5.3. SECUNDAIRE VERWERKING VAN BIOLOGISCHE KRUIDEN

Naast de primaire verwerkers van biologische kruiden zijn er ook talrijke secundaire verwerkers. Het gaat om bedrijven die kruiden gebruiken om hun producten op smaak te brengen of om het visuele aspect te optimaliseren. Hieronder geven we enkele voorbeelden.

- Toepassingen in burgers: De Hobbit, De Paddestoel, Vers & Veggie, Bioline ...
- Toepassingen in spreads en groentetaarten: Vers & Veggie
- Toepassingen in vleesbereidingen: kruiden met een relatief hoog nitraatgehalte worden gebruikt om de bewaring van het vlees te verlengen en de kleur ervan te verbeteren.
- Toepassingen in de kaasbereiding: diverse kruiden worden toegevoegd bij de productie van de kaas om een specifieke smaak toe te voegen, zoals bv. daslook, brandnetel, fenegriek, peper, knoflook, mosterd, tomaat, paprika, ajuin, tijm, basilicum, rucola, honingklaver, selder, bieslook, zeewier, Soms worden kruiden toegevoegd voor het visuele aspect: rozemarijn, peterselie
- Kruiden worden ook toegevoegd aan diverse dranken, zoals tonics, limonades en bieren.

4.6. HANDEL IN BIOLOGISCHE KRUIDEN

4.6.1. ALGEMEEN

Een aantal bedrijven is gespecialiseerd in de handel van (biologische) kruiden. Het betreft voornamelijk een internationale handel. We geven enkele voorbeelden.

- BBK-bio importeert, verwerkt en verdeelt een groot assortiment (meer dan 500 soorten) biologische kruiden, specerijen, thee, geneeskrachtige kruiden en voedings-

supplementen. Topproducten voor dit bedrijf zijn kamille, wilgenroosje en brandnetel. BBK-bio heeft interesse in de regionale aankoop van valeriaanbloem, lavendelbloem, driekleurig viooltje en echte kamille. Producten worden steeds gesneden en geanalyseerd aangekocht. Kwaliteit is van primordiaal belang.

- Unifrost verwerkt zelf geen biologische kruiden, maar verhandelt deze wel.
- PinguinLutosa verwerkt ook geen biologische kruiden maar verhandelt deze wel. Basilicum is hierbij een belangrijk product.
- Local Food Express en cvba Delight zijn belangrijke leveranciers van gespecialiseerde verse kruiden aan restaurants en gespecialiseerde biowinkels.
- Pharmaflore is een belangrijke handelsagent van biologische kruiden.
- ISFI en Specerijen Verstegen zijn leveranciers van biologische kruiden en specerijen.
- Galke is een Duits bedrijf met een zeer uitgebreid assortiment biologische kruiden en specerijen.
- Verse kruiden zijn een welkome aanvulling en/of afwisseling voor biologische groentepakketten. Diverse bedrijven bieden deze aan, zoals bv. De Lochting, De Wassende Maan, enz ...
- De Mechelse Veiling verdeelt de verse biologische kruiden in pot van Vegobel. Andere veilingen verkopen geen of nauwelijks biologische kruiden.

4.6.2. HET SUPERMARKTKANAAL

De belangrijkste culinaire kruiden in het supermarktkanaal zijn peterselie, basilicum (temperatuursgevoelig!), bieslook, tijm, rucola, waterkers, tuinkers en munt. Hierbij zijn basilicum, rucola en munt belangrijke stijgers. De verkoop in het supermarktkanaal schommelt zeer sterk volgens de seizoenen. Op feestdagen is zelfs een verkoopstoename x5 mogelijk. Belangrijk om aan supermarkten te kunnen leveren, is een BRC-IFS certificatie, de mogelijkheid hebben om ook in piekperiodes voldoende volume te kunnen leveren alsook een kwalitatief en een gezond product te kunnen aanbieden met een maximale shelflife.

4.7. KWALITEIT

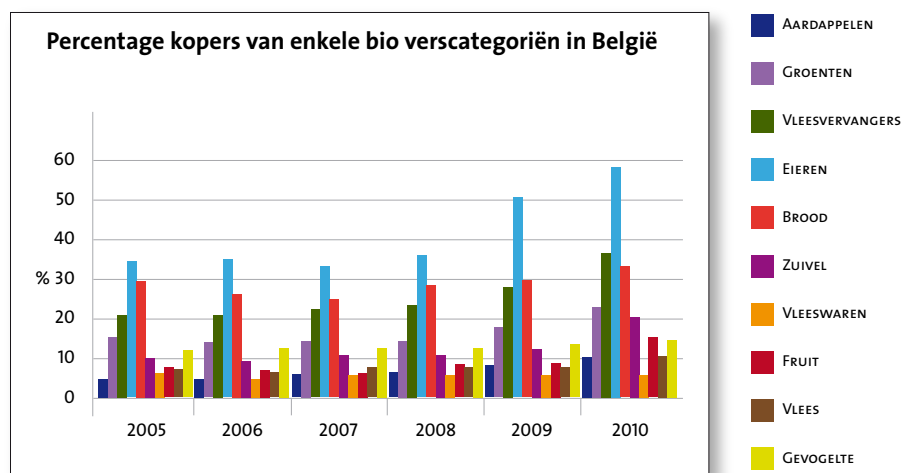
De kwaliteit van kruiden en hun afgeleide producten is bijzonder belangrijk. Om deze te garanderen, investeren bedrijven in verschillende kwaliteitssystemen. Producten worden o.a. geanalyseerd op zware metalen, pesticiden, aanwezigheid van insecten, aanwezigheid van andere soorten, vochtigheid, microbiologische kwaliteit enz...

Cosmetica en geneesmiddelen dienen bovendien een strenge registratieprocedure te ondergaan. Door de strenge procedures om producten op de markt te brengen is het voor kleine bedrijven niet evident om hierin een rol op te nemen.

5. Vraag naar biologisch in België

We baseren ons hier op cijfers van GfK die in opdracht van VLAM werden opgemeten. Hieruit blijkt dat de particuliere bestedingen van biologische producten in 2010, 421 miljoen Euro bedroegen (+20% t.o.v. 2009). Het marktaandeel nam toe tot 1,8% in 2010 (1,5% in 2009). Zo'n 18% van de Belgische bevolking zijn frequente biokopers. De frequente biokoper koopt minstens éénmaal om de 10 dagen bio. Deze groep staat in voor 78% van alle biobestedingen en is groeiend.

In Vlaanderen ligt het aantal biokopers met 90,3% hoger dan het nationale gemiddelde. Binnen de productgroepen zijn er grote verschillen in kopersaantallen. De kopersgroep van biogroenten is met 58% veruit de belangrijkste en kende vorig jaar ook een enorme groei. Meer dan de helft van de Belgen koopt dus wel eens biogroenten. De tweede belangrijkste kopersgroep is fruit met 36% die, in 2010, zuivel (33%) heeft voorbij gestoken. Alle biocategorieën trokken in 2010 meer kopers aan.

Potentieel bij de welgestelde gezinnen met kinderen

In absolute cijfers zijn de welgestelde gezinnen met kinderen en de welgestelde gepensioneerden de belangrijkste groep biokopers. Samen zijn zij verantwoordelijk voor ruim de helft van de biobesteding terwijl zij zo'n 41% van de bevolking uitmaken. Hun aandeel in de biobesteding en in de bevolking is wel groeiend. Er is evenwel bij de welgestelde gezinnen met kinderen nog potentieel omdat deze groep met een marktaandeel van 1,6% onder het gemiddelde van 1,8% zit.

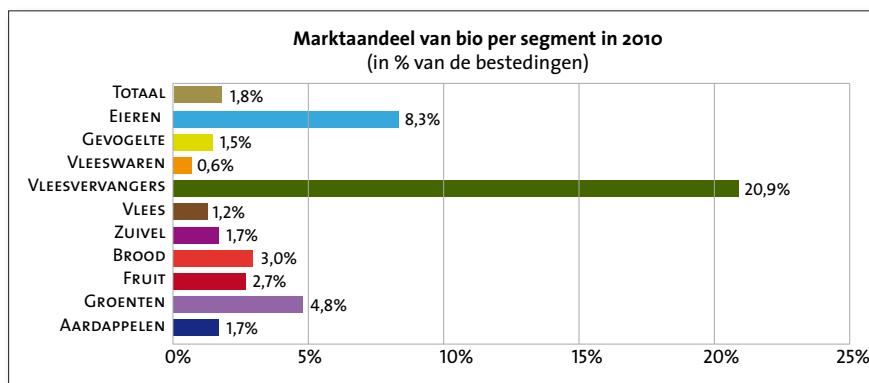
Huishoudens met kinderen met een beperkt inkomen haken verder af en scoren met een marktaandeel van 0,9% ver onder het gemiddelde. Wellicht is de prijs voor hen een te grote drempel om bio te (blijven) kopen. Deze groep heeft, door de crisis, zijn biobestedingen gevoelig teruggeschroefd.

Jonge alleenstaanden (<40j) zijn wat ondervetegenwoordigd bij het totaal aantal biokopers maar éénmaal overtuigd zijn het wel intensieve biokopers. Zij halen met 2,4% zelfs het hoogste marktaandeel. Ook de oudere alleenstaanden (>40j) scoren qua bio-aandeel boven het gemiddelde.

De besteding per capita van de Belgische bevolking voor biologisch fruit bedraagt 4,40 Euro in 2010.

Marktaandeel bio varieert sterk van product tot product

De biologische producten haalden in 2010 een marktaandeel van 1,8% binnen de totale gezinsbestedingen aan voedingsproducten in België. In 2009 bedroeg dit slechts 1,5%. Het marktaandeel van bio verschilt wel sterk van product tot product. De producten met het hoogste bio-aandeel zijn vleesvervangers met bijna 21%, eieren (8,3%), groenten (4,8%) en brood (3%). De vleeswaren staan op de laatste plaats met 0,6%.

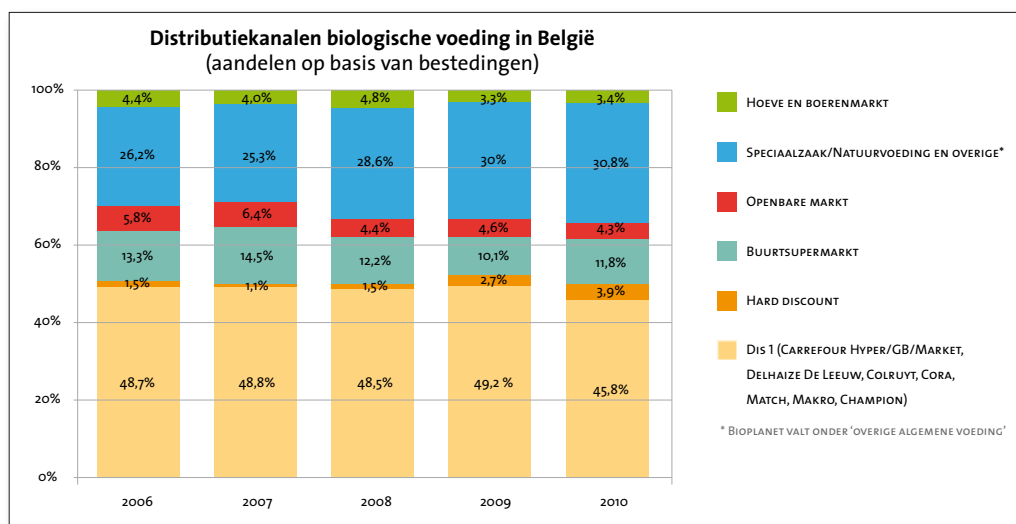

De bioklant houdt van gespecialiseerde kanalen en het persoonlijk contact met de verkoper

Bijna één op twee bioaankopen gebeurt in de klassieke supermarkt (DIS 1: Carrefour Hyper/Market/GB, Delhaize Supermarkt, Colruyt, Cora, Match, Makro, Champion) en de hard discount (Aldi en Lidl). DIS 1 is met bijna 46% van de markt het belangrijkste biokanaal maar verloor vorig jaar wel terrein aan harddiscount en buurtsupermarkt. De andere helft van de biobestedingen gebeurt in de gespecialiseerde kanalen en de kanalen met rechtstreeks contact tussen klant en verkoper namelijk de speciaalzaak, de hoeve, de openbare markt en de buurtsupermarkt (o.a. Delhaize AD/City/Proxi, Carrefour Express, Okay, Smatch, Spar, Cash Fresh...).

De speciaalzaak/natuurvoedingswinkels/overige algemene voeding (inclusief bioplanet) zijn met 30,8% het tweede belangrijkste kanaal en de grootste groeier, al lijkt deze groei te stagneren.

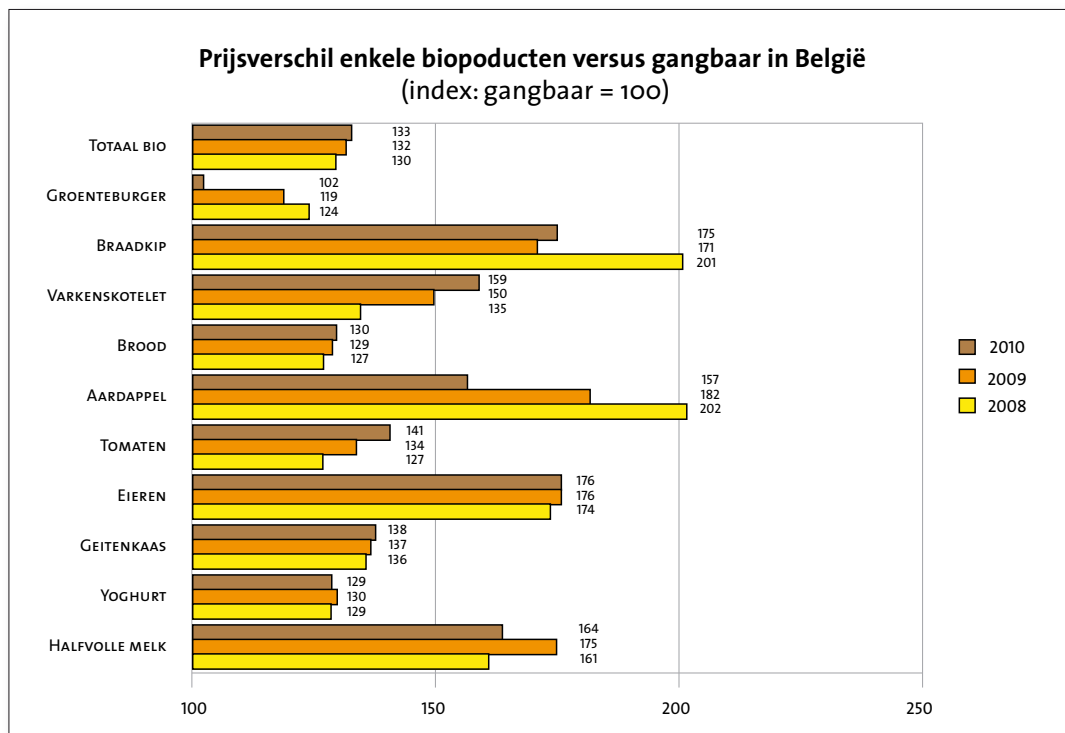
Een verschil met de gangbare producten is het lage aandeel van hard discount. Dit kanaal betekent voor bio minder dan 4% tegenover 17% voor de gangbare voeding. De rechtstreekse verkoop zag zijn aandeel vorig jaar stagneren op 3,4%. De openbare markt daalde lichtjes naar 4,3% marktaandeel.

Prijsverschil bio versus gangbaar

Bio is gemiddeld een derde duurder dan niet-bio. Over de jaren heen is dit prijsverschil quasi stabiel. Er zijn wel grote prijsverschillen tussen bio en gangbaar afhankelijk van het product. Het grootste verschil is er bij bio-eieren en braadkip (+75%) en het kleinste bij biogroenteburgers (+2%).

Ook de evolutie van het prijsverschil verschilt van product tot product. Bij bio-aardappelen werd het verschil kleiner over de jaren heen. Bij biotomaten werd het verschil groter.

6. Prijsvorming

De prijsvorming van biologische kruiden is weinig transparant. Dit is ongetwijfeld een gevolg van het beperkt aantal marktspelers. We deden een rondvraag bij verschillende telers.

- Eén van de telers blijkt een vaste prijs te hanteren voor een brede waaier van kruiden. Deze prijs varieert tussen 0,75 en 0,85 Euro/bussel. Een eventueel verlies bij één kruidensoort wordt gecompenseerd door een hogere winst bij een andere soort. Het voordeel is dat één vaste prijs efficiënt is bij het afrekenen.
- Een andere teler hanteert richtprijzen voor bepaalde productgroepen:
 - 12,5 Euro/kg voor kruiden als peterselie, kervel, bieslook, rucola ...;
 - 15 Euro/kg voor groene kruiden als zuring, roomse kervel, munt ...;
 - 18 Euro/kg voor mediterrane kruidensoorten;
 - 22 Euro voor kuisplanten;
 - 2,25 Euro per 25 'geselecteerde' bloemen;
 - 2 Euro voor plantgoed in Pg;
 - 3 à 6 Euro voor plantgoed in grotere potmaten.
- Prijzen voor zelfpluk in bijlage.
- Prijzen in Duitsland in bijlage.
- Op de website www.bastin.nl staat een uitgebreide prijslijst van kruiden. Opgelet: het gaat hier niet om biologisch gecertificeerde kruiden.

7. Marktkansen

Het aangeven van marktkansen is een delicate zaak. Niemand kan met zekerheid de toekomst voorspellen. Zeker in een kleine, internationale markt zijn er talrijke factoren die moeilijk te beheersen zijn. De omschakelperiode van 3 jaar voor meerjarige gewassen en van 2 jaar voor éénjarige gewassen bemoeilijkt bovendien het soepel inspelen op wisselende marktsituaties. Dit alles maakt biologisch ondernemen risicovol.

7.1. TENDENSEN

Toch leren we uit de gesprekken die we voerden met diverse marktdeelnemers dat de markt voor biologische kruiden een kleine markt is met heel wat potentieel. Kruiden zijn een reëel smaakalternatief voor ongezonde vetten, suiker en zout. Men besteedt in toenemende mate aandacht aan gezondheid en dan is de stap naar bio gauw gezet. Mensen gaan ook steeds meer zelf koken als hobby en gaan op zoek naar authentieke smaken. Ook de aandacht voor het milieu, duurzame teelt, werkomstandigheden van werknemers, ecologische voetafdruk en pesticideresidu's, zal naar verwachting verder toenemen. Deze factoren geven ons vertrouwen in de toekomstige marktmogelijkheden voor biokruiden. De vraag lijkt groter te zijn dan het aanbod en de concurrentie is beperkt en vooral afkomstig van de gangbare teelt.

7.2. KANSEN

Voor de teelt van kruiden op grotere schaal zijn er afzetmogelijkheden bij HerbaFrost en bij BBK-Bio.

- BBK-bio heeft interesse in de regionale aankoop van valerianabloem, lavendelbloem, driekleurig viooltje en echte kamille.
- Om in te spelen op de toenemende vraag is HerbaFrost op zoek naar vollegrondstellers van biologische basilicum (± 5 ha – 12 à 15 Ton/ha), peterselie, dille, tuinkers (± 20 Ton – ± 15 Ton/ha) en rucola (± 20 Ton – 12 à 14 Ton/ha). In mindere mate wordt ook gezocht naar producenten van salie en zuring.

Ook voor de teelt van kruiden op meer beperkte schaal zijn er kansen. Hierbij zal elk bedrijf een eigen afzetstrategie moeten opmaken in functie van de eigen mogelijkheden en wensen. Voor bedrijven met een breed assortiment en met kruidenspecialiteiten lijken er mogelijkheden voor afzet bij herboristen en restaurants. Eventueel is hier ook een zelfpluksysteem te overwegen. Een goede regionale spreiding van deze bedrijven lijkt wenselijk.

De verwerking op het eigen bedrijf is een manier om toegevoegde waarde te creëren. Een doorgedreven productkennis en de nodige infrastructuur zijn hier voorwaarden voor welslagen.

Bij productie op kleinere schaal is kwaliteit van primordiaal belang.

In 2011 ontving Bio zoekt Keten vragen naar gedroogde daslook en rucola voor verwerking in kaas. Daarnaast vernamen we dat er ook een tekort was aan goudsbloem en wortelpeterselie. Koriander, bieslook en peterselie vinden afzet in de secundaire verwerking van bv. verse slaatjes.

Uit de verschillende interviews bleek verder dat een gespecialiseerde biologische supermarktketen op zoek is naar raapsteeltjes, waterkers en tuinkers. Een klassieke supermarktketen ziet potentieel in gedroogde biologische kruidentuiltjes. Het is ook onze verwachting dat

er marktmogelijkheden zijn voor biologische gesneden kruiden.

De franse verwerker van kruiden, 'l'Herbier du Diois' is geïnteresseerd in de afname van grote hoeveelheden van goede kwaliteit mariadistel, dragon, heemstwortel, brandnetel en peper-muntblad. De producten moeten gedroogd aangeleverd worden. Kansen zijn er ook voor driekleurige wortel, radijs en herderstasje.

Het is ons minder duidelijk in welke mate de markt voor verse potkruiden reeds verzadigd is of niet. In ieder geval is het wenselijk om overaanbod te vermijden.

De website www.greentrade.net is een marktplaats voor biologische producten, waaronder ook kruiden. Deze worden er te koop aangeboden of gevraagd.

8. Knelpunten

Tijdens de diverse gesprekken met marktdeelnemers werd gewezen op een aantal knelpunten.

1. De teelt van biologische kruiden is zeer beperkt. Ook de kennis hieromtrent is eerder gering en moeilijk toegankelijk. Concreet wordt gewezen op ontbrekende kennis betreffende
 - het aantal zaadjes per gram zaad;
 - de verwachte kg-opbrengst per soort;
 - teeltkalenders per soort.
2. Bij de verpakking zou gestreefd moeten naar meer milieuvriendelijke materialen. Kennis over de mogelijkheden hiervan is beperkt.
3. De prijsvorming is vaak weinig transparant.
4. De logistiek wordt vaak als een knelpunt ervaren. Bedrijven als Local Food Express en cvba Delight vangen dit gedeeltelijk op.
5. De biologische regelgeving vereist dat plantgoed biologisch is. Dit is voor specifieke kruidensoorten en -variëteiten niet evident. Soms gaat het om soorten of variëteiten die nauwelijks commercieel, in grote getale of biologisch beschikbaar zijn.

9. Belangrijke adressen

Voor een algemene en internationale adreslijst van importeurs, exporteurs, verwerkers en traders in biologische kruiden verwijzen we naar het rapport 'Marketing manual and web directory for organic spices, culinary herbs and essential oils'. Dit document kan gedownload worden op de site van www.ifoam.org.

In de databank www.ask-biofach.de vind je talrijke potentiële leveranciers en afnemers van biologische kruiden en gerelateerde producten.

Voor een adressenlijst van franse producenten en verwerkers van biologische kruiden verwijzen we naar <http://annuaire.agencebio.org/>.

Voor een adressenlijst van Belgische producenten en verwerkers van biologische producten verwijzen we naar www.biobedrijvengids.be

Hieronder vind u enkele adressen van leveranciers, afnemers, verwerkers en anderen die van toepassing zijn voor biologische kruidenteelt.

Naam	Adres	Postcode	Gemeente	Telefoon	Email	Website	Info
Advies							
Provinciaal Proefcentrum voor de groententeelt - PCG	Karreweg 6	9770	Kruishoutem	09 381 86 82	justine.dewitte@proefcentrum-kruishoutem.be	www.proefcentrum-kruishoutem.be	
Inagro	Ieperseweg 87	8800	Rumbeke	051 27 32 50	lieven.delanote@inagro.be	www.inagro.be	
Afzetorganisaties							
Belgische Fruitveiling BFV	Montenakenweg 82	3800	Sint-Truiden	011 69 34 11	bfv@bfv.be	www.bfv.be	
GPFL SCRL	Rue de la Basse Sambre, 24	5140	Sombreffe		aretsp@yahoo.fr		
Mechelse Veilingen	Mechelsteenweg 120	2860	Sint - Katelijne - Waver	015 56 11 11	info@mv.be	www.mechelseveilingen.be	
Reo Veiling	Oostnieuwkerksesteenweg 101	8800	Roeselare	051 23 12 11	info@reo.be	www.reo.be	afzet kruiden in pot
Veiling Coöbra (Brava)	Leuvensesteenweg 22	1910	Kampenhout	016 65 92 03	louisvicca@brava.be	www.brava.be	
Afzetorganisaties buitenland							
Nautilus	Bronsweg 22	NL - 8222 RB	Lelystad	00 31 320 23 70 00	info@nautilusorganic.nl	www.nautilusorganic.nl	
Eosta International	P.O. Box 348	NL - 2740 AH	Waddinxveen	0031 180 63 55 00	info@eosta.com	www.eosta.com	
Green Organics BV	De Kromme Rijn 1	NL - 8253 RG	Dronnten	00 31 321 38 53 40	info@greenorganics.nl	www.greenorganics.nl	
Hortica Organics	Handelsweg 2	NL - 1619 BJ	Andijk	0031 228 59 14 51	louvanreij@horticaorganics.nl	www.horticaorganics.nl	
Naturelle	Nieuwstraat 50	9990	Maldegem	050/71 69 03	naturelle.coens@skynet.be		afzet kruiden in pot
Groothandel							
BBK-BIO nv	Legen Heirweg 51A	9890	Gavere	09/384 94 03	info@bbkbio.be	www.bbkbio.be	handel in kruiden
Ben Fresh	Nijverheidsstraat 50	2260	Oevel	014/36 99 01		www.benfresh.be	
Bio-Center ZANN	Weg en Land 9	NL - 2661 DC	Bergschenhoek	00 31 104 77 56 88	info@zannorganics.com	www.zannorganics.com	
Bio-Life SPRL	rue Camille Hubert, 33	5032	LES ISNES (GEM-BLOUX)	081/665000	info@biolife.be		
BioFresh NV, afd. versvoeding	Berkenhoekstraat 20	2861	Onze-Lieve-Vrouw-Waver	015 56 01 60	info@biofresh.be	www.biofresh.be	
Biogroup BE	Eikenstraat 199	2840	Reet	03/294 53 86	info@biogroup.be	www.biogroup.be	
Biologicistic bvba	Singel 8	8970	Poperinge	057 30 00 36	biologicistic-poperinge@hotmail.com		
Biosano	Carolinalei 6	2930	BRASSCHAAT	03 664 17 69	info@biosano.be	www.biosano.be	
Cleyland	Beekstraat 2	9820	Melsen	09 384 20 55	info@cleyland.be	www.cleyland.be	

zie verder

Naam	Adres	Postcode	Gemeente	Telefoon	Email	Website	Info
Cleyland	Beekstraat 2	9820	Melsen	09 384 20 55	info@cleyland.be	www.cleyland.be	
De Postelein / CVBA Delight / Bio Brugs Ommeland	Holstraat 40	8790	Waregem	056/60 55 03	janenfloor@live.be	www.bio-delight.be	logistiek, leverancier aan restaurants
Doens Food Ingredients B.V.	Oranjestraat 40A	4515 CA	Ijzendijke	+31 117 30 20 20	info@doensfood.com		handel in kruiden e.a.
Dries Sebrecchts Fruit - DSF	Fortsesteenweg 17	2860	Sint-Katelijne-Waver	015/30.61.50	jan@dsf.be	www.dsf.be	
Estafette Associatie CV	PB 225	NL - 4190 CE	Geldermalsen	0031 345 57 71 33	info@odin.nl	www.odin.nl	
European Spice Services	Kleine Dweersstraat 75	9140	Temse	03/710 57 34	kelly@spices.be	www.spices.be	
Gregoire Distributie BVBA	Broekstraat 80	9290	Overmere	0475 82 39 47	info@gregoire-distributie.be	www.gregoire-distributie.be	
Haagland Reform CV	Driesstraat 54 a	3461	Bekkevoort	016 63 20 00	info@haagland.be		
Hagor-Bioservice nv	Remylaan 4C bus 9	3018	Wijgmaal	016 62 07 11	info@hagor.be		
I.S.F.I. (Intern Spice & Food Import)	Avenue de l'Industrie 20	1420	BRAINE-L'ALLEUD	02/384.60.77	info@isfi-spices.com	www.isfi-spices.be	handel in kruiden
Local Food Express	Geluwesesteeweg 37	8940	Wervik	0491 07 36 72	localfoodexpress@hotmail.com		logistiek, leverancier aan restaurants
New Food Trade nv - EKOSERVICE BVBA	Rue des Journaliers, 13	7822	GHISLENGHIEN	068/55.33.95	newfood@skynet.be		
New Food Trade nv - EKOSERVICE BVBA	Rue des Journaliers, 13	7822	GHISLENGHIEN	068/55.33.95	newfood@skynet.be		
OTC-Belgium	Mechelsesteenweg 120	2860	Sint-Katelijne-Waver	015/56 95 69	info@otcbelgium.com	www.otcbelgium.com	
Sinature	Heiken 58	2861	Onze-Lieve-Vrouw-Waver	015/55 59 08	info@sinature.be		
Udea BV	Doornhoek 4690 - PB 244	NL - 5460 AG	Veghel	00 31 413 25 67 00	edoes@uden.com	www.udea.com	
Vajra	Brusselsesteenweg 330 Hall 5	3090	OVERIJSE	02 731 05 22	info@vajra.be	www.vajra.be	
Van Dijk Foods Belgium	Kempenarestraat 48-50	2860	Sint-Katelijne-Waver	015/55 65 61	info@vdfb.be	www.vandijkfoods.be	
Verstegen Spices & Sauces	Wayenborgstraat 12	2800	Mechelen	015 21 09 75	specerijen@verstegen.be	www.verstegen.be	handel in kruiden
Galke GmbH	Am Bahnhof 1	D-37534	Gittelde/Harz	49. 5327. 8681. 0	info@galke.com	www.galke.com	handel in kruiden
Lehmann Natur GmbH	Marie-Bernays-Ring 39	D-41199	Möngengladbach	49 (0) 2166 / 6866-0	info@lehmann-natur.com	www.lehmann-natur.com	
Inputs							
Les Semailles	Rue du Sabotier 16B	5340	FAULX LES TOMBES	081/57 02 97	semaille@semaille.com	www.semaille.com	
De Bolster	Oude Oenerweg 13	NL - 8161 PL	Epe	0031-578/62 14 33	info@debolster.eu	www.bolster.nl	
Ecoflora	Ninoofsesteenweg 671	1500	Halle	02/361 77 61	info@ecoflora.be	www.ecoflora.be	
Ecostyle	Glabbekstraat 129	3450	Geetbets	011 58 05 85	info@ecostyle.be	www.ecostyle.be	
Hageling Wijnbouw	Vianderdal 23	3300	Tienen	016/81 58 87	hageling@skynet.be	www.hageling-bio.be	
HORTIPLAN N.V.	Drevendaal 9	2860	Sint-Katelijne-Waver	051 20 45 11	info@hortiplan.com		
K+S Benelux	Stationsweg 5A	NL - 4811 AX	Breda	0031 76 564 50 47	info@kalibenelux.com	www.kalibenelux.com	
Koppert België bvba	Heisbroekweg 30	2860	St.-Katelijne Waver	015 55 64 16	info@koppert.be	www.koppert.be	
Lotus Fa.	Kwadenbult 45	9790	Wortegem-Petegem	056 70 30 67	adri.scheele@skynet.be	www.nutrientenlotus.be	
Luik Natie Coldstore	Kruipin Haven 1145	9130	Kallo	03 - 570 00 20	dirk.desmet@luiknatie.be	www.luiknatie.be	
Osmo NV	Polderstraat 6	8600	Diksmuide	051 50 08 00			
Ranschaert BVBA	Kanegemstraat 4	8700	Tielt	051 40 37 52	ranschaert@skynet.be	www.orgame.be	
Ranschaert BVBA	Kanegemstraat 4	8700	Tielt	051 40 37 52	ranschaert@skynet.be	www.orgame.be	
Top Compost	Platinastraat 26	NL - 8211 AL	Lelystad	0033 320 213 941	info@topcompost.nl	www.topcompost.nl	
Producenten							
't Bioplekske	Oostmalsesteenweg 67	2520	Emblem	03/489 08 77	jeroenbockx@hotmail.com		
't Goed ter Heule	Dronckaertstraat 665	8930	Lauwe	056/41 45 13	hubert.dewitte@tgoedterheule.be	www.tgoedterheule.be	

zie verder

Naam	Adres	Postcode	Gemeente	Telefoon	Email	Website	Info
't Levend Land	Bethunestraat, 2	8970	Poperinge	057 33 72 04	levendland@hotmail.com		
Ateljee / Het Landhuis	Vlaamsekaai 10	9000	Gent	09/269 26 76	landhuis@ateljeevzw.be	www.ateljee.info	
Bioboer Busschots	Mechelbaan 133	2500	Koningshooikt	03/464 26 47	b.b.bio@skynet.be	www.bioboer.net	
Blauw Kasteel	Bellevue 5/1101	9050	Gent	0488/36 17 95	info@blauwkasteel.be	www.blauwkasteel.be	
Boerderij De Brabander	Leedse Vroente 6	3472	Kersbeek-Miskom	016/77 14 80	info@boerderijdebrabander.be	www.boerderijdebrabander.be	
Boerderij De Loods	Oude Dendermondsesteenweg 37	9300	Aalst	053/77 65 72	boerderij.de.loods@belgacom.net	deloods.telenet.be	
Bona Dea	Hulsbos 62	2275	Poederlee	0498 16 63 04	greet.helsen@telenet.be	www.bonadea-kleinfruit.be	
De Blauwe Spie	Noordweststraat 10	8647	Noordschote (Lo-Reninge)	051/54 52 77	deblauwespie@euphony.net.be		
De Groene Kans	Sparkevaardekenstraat 4	8600	Diksmuide	051 51 05 72	info@degroenekans.be	www.degroenekans.be; www.tvlierbos.be	
de Meester-Wroeterij	Kouterlosstraat 96	9800	Deinze	0479/10 15 90	lieven.godderis@gmail.com	www.demeesterwroeterij.be	
De Pelgrim	Dorpstraat 22	8952	Wulvergem	057 44 56 18	info@diogenesvzw.be		
Gastvrije Aarde - nv De Linde	Koekoekstraat 17	9667	Horebeke	055/49 87 91	info@gastvrijeaarde.be	www.gastvrijeaarde.be	
Herbio bvba	Paul Van Ostaijenlaan 19	2540	Hove	015/32 15 00			
Het Ganzenhof	Bosstraat 2	8580	Avelgem	056/75 64 11	boerderij@groepubuntu.org	www.vzwfeniks.be/3cc.htm	
Kruidenwekerij Duizendblad	Ternatstraat 11	1742	Sint-Katherina-Lombeek	0472/47 28 38	duizendblad@telenet.be	www.duizendblad.be	
LE JARDIN DE BELLECOURT SA	rue Royale, 2	7170	BELLECOURT	064/44.88.04			
Loca Labora	Bulskampveld 12	8730	Beernem	050/28 00 48	welkom@dekruiderie.be	www.localabora.be	
Netelvuur	Veldhoek 33	9931	Zomergem-Oostwinkel	09/259 98 91 of 0472/73 45 18	info@netelvuur.be	www.netelvuur.be	
Ourobouros	Gaverbosdreef 2	9630	Zwalm	055/49 58 55 of 0494/41 12 78	info@ourobouros.be	www.ourobouros.be	
Vegobel BVBA	Missestraat, 27	2570	Duffel	015 32 15 00	info@vegobel.be		
Wijngaardhof	Heidsiebaan 22	2390	Westmalle	03/312 46 31	wijngaardhof@skynet.be	www.wijngaardhofbiogroenten.be	
Primaire verwerking							
BIOTIKOS INTERNATIONAL BVBA	Grotstraat 80	2990	Wuustwezel	0477 51 71 29	info@biotikosinternational.be	www.biotikosinternational.be	
Biover	Monnikenwerve 109	8000	Brugge	050 31 00 87	biover@biover.com	www.biover.com	
Biovita NV	Oostkaai 60	8900	Ieper	057/20 06 75	info@biovita.be	www.biovita.be	
Herbafrost nv	Industriepark 13	2235	Hulshout	015/22 46 87	info@herbafrost.be	www.herbafrost.be	
Secundaire verwerking							
Abinda	De Leiteweg 28	8020	Ruddervoorde	050 28.15.75	info@abinda.be	www.abinda.be	
De Hobbit	Nijverheidslaan 9	9990	MALDEGEM	050/71.70.20	info@hobbit.be	www.hobbit.be	
De Paddestoel	Walgoedstraat, 13	9140	TEMSE	03/771.31.74	info@natuurvoeding-paddestoel.be	www.natuurvoeding-paddestoel.be	
La Drôme Provençale	ZA De Cocause, B.P. 10	FR - 26150	Die	+33 4 75.22.30.60	lgarestier@drome-provence.com		
La vie est belle	Legeweg 135-137	8020	Oostkamp	050/39.52.07	info@lavieestbelle.be	www.lavieestbelle.be	
PinguinLutosa NV	Romenstraat 3	8840	Westrozebeke	051 78.82.00	info@pinguin.be	www.pinguin.be	
Unifrost	Zwevezeelsestraat 142	8851	Koolskamp	051 61 06 20	info@dujardin-foods.com	www.dujardin-foods.com	
Vers & Veggie bvba	Gootje 22	9860	Balegem	09 - 369 73 45	vers.en.veggie@telenet.be		

10. Bijlagen

De gemiddelde maandelijkse producentenprijzen bij de groothandel voor biologische kruiden														
Kruid	eenheid	jaar	jan	feb	maart	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Basilicum	pot	2008	-	-	0,96	0,94	0,91	0,92	0,9	0,91	0,9	0,92	-	-
Basilicum	pot	2009	-	-	0,96	0,97	-	-	-	-	0,93	-	-	-
Basilicum	pot	2010	-	-	-	-	-	0,92	-	0,88	-	-	-	-
Kervel	bussel	2008	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-
Kervel	bussel	2009	-	-	-	0,62	-	-	-	-	-	-	-	-
Kervel	bussel	2010	-	-	-	-	0,55	-	-	-	-	-	-	-
Tuinkers	schaal	2008	0,32	0,32	0,32	0,31	0,31	0,32	0,31	0,32	0,31	0,33	0,31	0,31
Tuinkers	schaal	2009	0,32	0,31	0,31	0,31	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuinkers	schaal	2010	-	-	-	-	-	0,31	0,31	-	-	-	-	-
Peterselie	bussel	2008	0,57	-	0,64	0,62	0,61	0,52	0,48	0,48	0,47	0,47	0,5	0,52
Peterselie	bussel	2009	0,53	0,63	0,62	0,67	-	-	-	0,39	0,41	0,43	0,47	0,5
Peterselie	bussel	2010	-	-	-	-	-	0,51	0,47	0,46	0,48	0,49	-	-
Bieslook	bussel	2008	0,61	0,61	0,59	0,56	0,55	0,54	0,49	0,49	0,48	0,49	0,55	0,61
Bieslook	bussel	2009	-	0,64	0,66	0,61	-	-	-	0,44	0,47	0,5	-	-
Bieslook	bussel	2010	-	-	-	-	-	0,5	0,47	0,48	0,52	-	-	0,57

Bron: AMI

De gemiddelde jaarlijkse producentenprijzen bij de groothandel voor biologische kruiden							
Kruid	eenheid	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Basilicum	Bussel	0,5	0,52	0,55	0,56	0,49	0,55
Basilicum	Pot	0,75	0,84	0,89	0,92	0,95	0,92
Knoflook	Bussel	-	-	0,63	0,63	0,61	0,66
Bonenkruid	Bussel	0,44	0,45	0,53	0,53	0,54	0,5
Dille	Bussel	0,48	0,5	0,54	0,59	0,61	0,59
Dragon	Bussel	0,5	0,46	0,51	0,59	0,57	0,56
Kervel	Bussel	0,51	0,5	0,55	0,55	0,6	0,54
Tuinkers	per kilo	8,68	8,87	8,95	7,58	6	8,82
Tuinkers	schaal	0,37	0,33	0,32	0,32	0,31	0,32
Koriander	Bussel	-	-	-	-	0,55	0,61
Lavas	Bussel	0,39	0,48	0,52	0,57	-	0,53
Oregano	Bussel	0,51	0,47	0,5	0,57	0,57	0,58
Peterselie	Bussel	0,45	0,47	0,5	0,52	0,53	0,5
Peterselie	Pot	0,69	0,76	0,92	0,91	0,96	0,95
Pepermunt	Bussel	0,53	0,48	0,52	0,56	0,6	0,58
Rozemarijn	Bussel	0,57	0,49	0,52	0,58	0,57	0,6
Salie	Bussel	0,49	0,46	0,53	0,57	0,55	0,48
Bieslook	Bussel	0,45	0,48	0,52	0,53	0,59	0,54
Tijm	Bussel	0,49	0,47	0,5	0,53	0,59	0,54
Citroenmelisse	Bussel	0,5	0,47	0,56	0,57	0,47	0,54
Citroenmelisse	pot	0,66	0,73	0,94	1,03	-	0,95

Bron AMI

Kruidenplukveld-aanbod week 45		
soort	gewicht in Gr	prijs
anijshyssop 'serpentine' blad schaal	30	€ 1,25
chinese bieslook blad schaal	30	€ 1,25
citroenmelisse top	30	€ 1,25
citroenmelisse top	100	€ 2,50
citroentijm geelgroen	100	€ 2,50
citroentijm geelgroen schaal	30	€ 1,40
citroentijm groen schaal	30	€ 1,40
citroenverbena top	30	€ 1,40
citroenverbena top	100	€ 3,90
dille, bloeischermen schaal		€ 2,25
droplant top/schaal	30	€ 1,25
duizendblad jong blad	30	€ 1,25
duizendblad jong blad	100	€ 1,80
fluitekruid * jonge scheuten	30	€ 1,25
fluitekruid* jonge scheuten	30	€ 2,50
engelwortel steel	30	€ 1,25
goudmarjolein top	30	€ 1,25
goudmarjolein top	100	€ 2,50
groene munt schaal	30	€ 1,10
groene munt top	100	€ 2,30
Kliswortel /grote klis * schaal	100	€ 1,80
Koriander jong blad	30	€ 1,25
krulpeterselie bosje	100	€ 1,80
lavas blad	30	€ 1,25
lavas blad	100	€ 2,50
Marokkaanse munt bosje	100	€ 1,80
Marokkaanse munt schaal	30	€ 1,10
Marokkaanse munt top	100	€ 2,30
mierikswortel schaal	100	€ 1,80
pepermunt schaal	30	€ 1,25
pepermunt top	100	€ 2,50

pimpernel schaal	30	€ 1,25
rau-ram (Vietnamese koriander) bosje	100	€ 2,75
rau-ram (Vietnamese koriander) top	30	€ 1,75
rau-ram (Vietnamese koriander) top	100	€ 3,90
rode salie top	30	€ 1,40
rode salie top	100	€ 2,75
Roomse kamille jong blad	30	€ 1,25
Roomse kervel schaal	30	€ 1,25
rozemarijn bosje	100	€ 2,30
rozemarijn schaal	30	€ 1,40
rucola"Esmeë" gelobd blad	30	€ 1,25
rucola"Esmeë" gelobd blad	100	€ 2,50
salie bosje	100	€ 1,80
salie top	30	€ 1,40
salie top	100	€ 2,50
sinaasmunt schaal	30	€ 1,25
sinaasmunt top	100	€ 2,50
sinaastijm top	30	€ 1,40
Spaanse salie smalbladig top	30	€ 1,40
tijm top/schaal	30	€ 1,25
venkel blad bosje	100	€ 2,30
venkel blad schaal	30	€ 1,25
Walnoot*	1.000	€ 2,00
witte dovenetel* jonge top	30	€ 1,25
witte dovenetel* jonge top	100	€ 2,50
Zuring blad	30	€ 1,25
zuring blad	100	€ 2,50
zwart viooltje 24 bloemen schaal	24 bloemen	€ 2,25
zwarte munt schaal	30	€ 1,25
zwarte munt top	100	€ 2,50
* niet bio, omschakelingsproduct		
Biologische kruiden, controle BE- Bio-02, nr 39707		

11. Bronnen

De bevindingen in dit rapport zijn gebaseerd op een aantal interviews van marktspe-
lers in de sector van de biologische kruidenteel en –verwerking. Daarnaast werden ook
onderstaande literatuurbronnen en websites geraadpleegd.

- *BioLand, Fachmagazin für den ökologi-
schen Landbau, diverse nummers uit 2011*
- *Estadísticas 2010 – Agricultura Ecológica
España, Ministerio de medio ambiente y
medio rural y marino.*
- *Etude de la filière des fruits et légumes
biologiques – BioForum Wallonie, Gem-
bloux, 2005*
- <http://www.ami-informiert.de/>
- *Informationsveranstaltungen im ökologi-
schen Arznei- und Gewürzpflanzenanbau*
- *L’agriculture biologique – Chiffres Clés –
Edition 2011, Agence Bio, Paris*
- *Le bio en chiffres 2011 – BioForum Wal-
lonie*
- *Les chiffres 2010 de la Bio – Agence Bio,
Paris*
- *Marketing manual and web directory for
organic spices, culinary herbs and essential
oils’ – International Trade Centre, 2006*
- *Marktstudie zu den regionalen Anbau-,
Verarbeitungs- und Vermarktungsmög-
lichkeiten von Heil-, Gewürz-, und Wirk-
stoffpflanzen und zur Evaluierung neuer
Wertschöpfungsketten – Niedersächsische
Erzeugergemeinschaft Für nachwach-
snede Rohstoffe*
- *Öko-Landbau 2011 Markt Bilanz - AMI,
Bonn*
- *Organic market report 2011 - Soil Associa-
tion, Bristol*
- *Panorama de la filière des PPAM biolo-
giques – CPPARM, 2010*
- *Samborski V. en Van Belleghem L.: De
biologische landbouw in 2010 – Departement
Landbouw en Visserij afdeling Mo-
nitoring en Studie, Brussel, 2011*
- *Teelt van kruiden: niche of beloftevolle di-
versificatie? - PCG-Kruishoutem, 2011*
- *The world of organic agriculture – sta-
tistics & emerging trends 2011 – FiBL en
IFOAM*
- *Van Vooren C.: Teelt en verwerking van
kruiden – Oostwinkel, 2011*
- www.forestrade.com
- www.herbier-du-diois.com
- www.oekolandbau.de
- www.ofc.nl
- www.usseleriet.com
- www.agencebio.org
- www.agf.nl
- www.ama.at
- www.ask-biofach.de
- www.bbkbio.be
- www.biofach.de
- www.biojournaal.nl
- www.biolandes.fr
- www.ble.de
- www.cpparm.org
- www.franceagrimer.fr
- www.greentrade.net
- www.localabora.be
- www.netelvuur.be
- www.nieuweoogst.nu
- www.onippam.fr
- www.ricola.com
- www.sippo.ch
- www.vivaness.de
- www.vlam.be